

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi kansalaisuuslain muuttamisesta HE 19/2025 vp

Kiitän pyynnöstä lausua asiassa ja lausun kunnioittavasti seuraavan.

Johdanto

1) Perustuslain (731/1999) 5 §:n 1 momentin mukaan Suomen kansalaisuus saadaan syntymän ja vanhempien kansalaisuuden perusteella sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään. Kansalaisuus voidaan myös myöntää laissa säädetyin edellytyksin ilmoituksen tai hakemuksen perusteella. Perustuslain 5 § 2 momentissa puolestaan säädetään, että Suomen kansalaisuudesta voidaan vapauttaa vain laissa säädetyillä perusteilla ja sillä edellytyksellä, että henkilöllä on tai hän saa toisen valtion kansalaisuuden. Perustuslakivaliokunta on hiljattain korostanut, että perustuslaki jättää lainsäätäjälle merkittävästi harkintavaltaa sen suhteen, millä edellytyksillä Suomen kansalaisuus myönnetään hakemuksen perusteella (PeVL 16/2024 vp, kappale 5; ks. myös HE 1/1998 vp, s. 77).

2) Kansalaisuuslaissa (359/2003) säädetään niistä edellytyksistä, joiden nojalla henkilö saa, säilyttää tai menettää Suomen kansalaisuuden sekä tällaisia asioita koskevista menettelyistä. Hallituksen esityksellä tavoitellaan muutoksia kansalaisuuslakiin. Kansalaisuuslain muutokset toteutetaan kolmessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa muutettiin lain asumisaikaedellytyksiä koskevat säännökset. Käsillä olevaan hallituksen esitykseen sisältyvät ehdotukset henkilöllisyyttä, kansallista turvallisuutta, nuhteettomuutta ja toimeentuloedellytystä sekä kansalaisuuden menettämistä koskeviksi muutoksiksi. Kolmannessa vaiheessa on tarkoitus ottaa käyttöön kansalaisuuskoe. Muutosten tarvetta perustellaan pääosin pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmakirjauksilla, joiden taustalla on ajatus siitä, että kansalaisuuden edellytyksenä on onnistunut kotoutuminen.¹ Kansalaisuutta ei hallituksen esityksessä nähdä kotoutumista tukevana tekijänä, vaan ns. kotoutumispolun päätepisteenä (HE 19/2025 vp, s. 7).

3) Kansalaisuuslain ensimmäisen vaiheen muutokset tehtiin perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 16/2024 vp). Perustuslakivaliokunta nosti lausunnossaan esiin tulkintakäytännössään vakiintuneen kantansa, jonka mukaan laajojen lainsäädäntökokonaisuuksien jakaminen pienempiin osauudistuksiin on omiaan heikentämään eduskunnan edellytyksiä saada tarpeelliset tiedot uudistusten kokonaisvaikutuksista (PeVL 16/2024 vp, kappale 11; ks. myös PeVL 30/2020 vp, s. 9).

¹ Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58, s. 202-203.

Kun samaan asiakokonaisuuteen liittyviä uudistuksia viedään eteenpäin erillisillä hallituksen esityksillä, syntyy riski siitä, että perustuslakivaliokunta joutuu arvioimaan jotakin yksittäistä esitystä puutteellisin tiedoin, eikä se voi ottaa huomioon eri esitysten kumulatiivisia vaikutuksia (PeVL 16/2024 vp, kappale 11; PeVL 60/2014 vp, s. 3). Valiokunta on lisäksi korostanut, että valtioneuvoston tulisi pyrkiä kuvaamaan toisiaan seuraavien muutosten muodostamaa kokonaisuutta ja sen osien mahdollisia yhteisvaikutuksia (PeVL 16/2024 vp, kappale 11; PeVL 30/2020 vp, s. 10).

4) Hallituksen esityksessä arvioidaan käsillä olevan ehdotuksen vaikutuksia eri näkökulmista melko laajasti (HE 19/2025 vp, s. 33-50). Kokonaisuusvaikutuksia sivutaan, mutta pintapuolisesti. Perustuslakivaliokunnan lienee syytä toistaa omaan tulkintakäytäntöönsä perustuvat lähtökohdat samaa asiakokonaisuutta koskevien lakihankkeiden pilkkomisen riskeistä.

Kansalaisuuden myöntämättä jättäminen kansallisen turvallisuuden perusteella

5) Hallituksen esityksessä esitetään, että kansalaisuuslakiin lisättäisiin uusi 6 a §, jossa säädettäisiin kansalaisuuden myöntämättä jättämisestä kansallisen turvallisuuden perusteella. Huomionarvoista on, että tämä koskisi sekä lain 3 luvun mukaisia kansalaisuushakemuksia että 4 luvun mukaisia kansalaisuusilmoituksia.

6) Voimassa olevan kansalaisuuslain 13 §:n 3 momentin mukaan:

henkilöä ei kansalaisteta, vaikka hän täyttäisi kansalaistamisen edellytykset, jos on perusteltua syytä epäillä, että kansalaistaminen vaarantaa valtion turvallisuutta tai yleistä järjestystä, tai jos kansalaisuuden saamisen pääasiallisena tarkoituksena on hyödyntää Suomen kansalaisuuteen liittyvää etuutta ilman tarkoitusta asettua asumaan Suomeen taikka jos kansalaistaminen muusta painavasta syystä hakijan tilanteen kokonaisvaltaisen tarkastelun perusteella on vastoin valtion etua.

Korvaava, 6 a §:ään sisältyvä muotoilu olisi puolestaan seuraava:

Henkilölle ei myönnetä kansalaisuutta hakemuksen tai ilmoituksen perusteella, vaikka hän täyttäisi kansalaisuuden saamisen edellytykset, jos on perusteltua syytä epäillä, että kansalaisuuden myöntäminen vaarantaa kansallista turvallisuutta, tai jos kansalaisuuden myöntäminen muusta painavasta syystä hakijan tilanteen kokonaisvaltaisen tarkastelun perusteella on vastoin yhteiskunnan tai valtion etua.

’Valtion turvallisuus’ termi vaihdettaisiin siten ajantasaisempaan ’kansallinen turvallisuus’ termiin, jonka lähempää sisältöä selvitetään hallituksen esityksessä useissa kohdin (HE 19/2025 vp, s. 11-14, 44, 67-69, 89-90).

7) Kuten edellä kohdassa 5 todettiin, kansalaisuuden myöntämättä jättäminen kansallisen turvallisuuden koskisi jatkossa myös 4 luvun mukaisia kansalaisuusilmoituksia. Perusteluna esitetään, että kansallisen suojaamisen näkökulmasta sillä ei tulisi olla merkitystä, millaisesta menettelystä kansalaisuuden saamiseksi on kyse. Kansalaisuuden myöntämiseen voi toisin sanoen liittyä kansallista turvallisuutta vaarantava uhka riippumatta siitä, millainen hallinnollinen menettely kansalaisuuden saamista koskee. Näin ollen kansallista turvallisuutta koskeva edellytys on sellainen, jonka tulisi hallituksen esityksen mukaan täyttyä kaikkien Suomen kansalaisuutta hakevien henkilöiden kohdalla ja jonka täyttymistä tulisi voida arvioida kaikissa tilanteissa (HE 19/2025 vp, s. 13).

8) Ilmoitusmenettelyn taustalla on ajatus, että henkilöillä, joihin sitä voidaan soveltaa, on vahvempi suhde Suomeen kuin hakemusmenettelyyn ohjattavilla. Perustuslain esitöissä on lisäksi todettu, että mainitulla "[i]lmoituksella viitataan tilanteisiin, joissa laissa säädetyt kansalaisuuden saamisen edellytykset täyttävä henkilö *otetaan* kansalaiseksi suoraan ilmoituksen perusteella ilman, että viranomaisilla olisi asiassa harkintavaltaa." (HE 1/1998 vp s. 77, kursivointi EP). Näin ollen voidaan kysyä, onko ilmoitusmenettelyyn yhdistettävissä sellaista harkintaa, jota uusi 6 a § merkitsisi.

9) Kansalaisuuslain esitöissä todetaan, että "kansalaistaminen perustuu aina viime kädessä harkinnanvaraisuuteen" ja että "[h]akijalla ei ole ehdotonta oikeutta Suomen kansalaisuuteen, vaikka hän täyttäisi kaikki laissa mainitut vähimmäisedellytykset." (HE 235/2002 vp, s. 21) Samalla esitöissä kuitenkin todetaan seuraavasti: "Sen sijaan Suomen *kansalaisuuden saaminen ilmoituksesta* perustuu periaatteeseen, jonka mukaan kansalaisuuden saamisen edellytykset täyttävällä henkilöllä *on oikeus* Suomen kansalaisuuteen (HE 235/2002 vp, s. 21, kursivointi EP).

10) Nähdäkseni yllä esitetyistä kansalaisuuslain esitöiden näkökannoista huolimatta sellainen johtopäätös ei ole perusteltu, että ilmoitusmenettelyyn ei voitaisi liittää kansalliseen turvallisuuteen liittyvää harkintaa, kunhan sääntely perustuu lakiin ja on tarkkarajaista ja täsmällistä. Lisäksi on huomattava, että perustuslain 5 §:ssä säädetään, että kansalaisuus *voidaan* myöntää laissa säädetyin edellytyksin myös ilmoituksen tai hakemuksen perusteella (kursivointi EP).

11) Kansainvälinen oikeus lähtee kansalaisuuden osalta myös siitä, että suvereenit valtiot päättävät pitkälti siitä, kenelle ja millä tavoin kansalaisuus myönnetään. Valtion harkintavaltaa rajaavat toki kansainväliset sopimukset ja erityisen tärkeänä on pidettävä moniin sopimuksiin sisällytettyä periaatetta, jonka mukaan valtioiden on pidettävä huoli siitä, ettei kukaan jää ilman kansalaisuutta. Kansalaisuuslainsäädäntö ei myöskään saa olla syrjivää. Nämä lähtökohdat näkyy esimerkiksi Eurooppalaisessa yleissopimuksessa kansalaisuudesta (SopS 94/2008), artikkelit 3-5.

Nuhteettomuusedellytyksen tiukentaminen

12) Kansalaisuuslain 13 §:ssä säädetään kansalaistamisen yleisistä edellytyksistä. Yksi näistä on ns. nuhteettomuusedellytys. Lain 13 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan ulkomaalaiselle myönnetään hakemuksesta Suomen kansalaisuus, jos hän ei ole hakemusta ratkaistaessa syylistynyt muulla kuin rikesakolla rangaistuun tekoon eikä häntä ole määrätty lähestymiskieltoon. Kansalaisuuslain 19 a §:ssä säädetään puolestaan ns. odotusajasta. Jos kansalaisuushakemus hylätään 13 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteella, hakijalle voidaan määrätä odotusaika, jona häntä ei kansalaisteta ilman perusteltua syytä.

13) Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että nuhteettomuusedellytystä tiukennettaisiin siten, että rikokseen syylistymisestä johtuvat seuraukset hakijalle olisivat jatkossa aiempaa tiukemmat. Tämä merkitsisi sitä, että odotusaikoja korotettaisiin. Odotusaikoihin ehdotetut korotukset ovat nähdäkseni kiistatta lainsäätäjän harkintavallassa.

14) Hallituksen esitykseen sisältyvän uuden 19 §:n 5 momentin mukaan odotusaikaa ei määrättäisi, eikä hakijaa 19 §:n 1 momentissa tarkoitetut seikat huomioon ottaen kansalaistettaisi toistaiseksi, jos hänet on tuomittu syylistymisestä erittäin vakavaan rikokseen. Tässä yhteydessä on huomionarvoista, että kansalaisuuslain esitöiden mukaan 19 §:n perustelujen mukaan kansalaisuushakemukseen voidaan nykyäänkin tehdä kokonaisharkinnan perusteella kielteinen päätös ilman odotusaikaa, jos kyse on erittäin vakavasta rikoksesta tai toistuvasta syylistymisestä rikoksiin ja kielteinen päätös on perusteltu, kun otetaan huomioon rikoksesta kulunut aika (HE 80/2010 vp, s. 35-36). Kansalaisuuslain kyseinen säännös on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVM 8/2010 vp). Tältä osin muutoksessa olisi siis kyse siitä, että vakavien rikosten seurauksista säädettaisiin aiempaa täsmällisemmin.

15) Hallituksen esityksessä esitetään, että laissa ei määriteltäisi sitä, mitkä olisivat sellaisia vakavia rikoksia, jolloin odotusaikaa ei määrättäisi. Hallituksen esityksen perusteluissa tuodaan esiin, että "[k]eskeistä olisi teon laadun arviointi, ja *kyseeseen voisivat tulla* sellaiset törkeät rikokset, joista ilmoittamatta jättäminen on rikoslain mukaan rangaistavaa." (HE 19/2025 vp, s. 32, kursivointi EP) Hallituksen esityksessä viitataan myöhemmin tarkemmin rikoslain 15 luvun 10 §:ään, jossa säädetään törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisen rangaistavuudesta. Lainkohta sisältää luettelon törkeistä rikoksista ja näitä rikoksia *"voitaisiin pitää"* myös sellaisina erittäin vakavina rikoksina, joihin syylistyneen henkilön kansalaisuushakemukseen tehtäisiin kielteinen päätös ilman odotusaikaa." (HE 19/2025 vp, s. 76, kursivointi). Perustelujen nojalla ei ole täysin selvää, olisivatko nämä nyt niitä lainkohdassa tarkoitettuja erittäin vakavia rikoksia ja voisivatko jotkut muutkin rikokset olla tällaisia erittäin vakavia rikoksia. Kansalaisuuslakiin ehdotettu muotoilu 'erittäin vakava rikos' on myös sikäli epämääräinen, että rikoslaki ei tunne vastaavaa termiä. Täsmällisempää olisi luetella ne

rikokset, joita pidetään erityisen vakavina tai viitata rikoslain 15 luvun 10 §:ään, kun se ehdotuksen perustelujen mukaan näyttäisi olevan vakavuusarvion lähtökohtana.

Toimeentulon osoittaminen ja edellytyksestä poikkeaminen

16) Kansalaisuuslain 13 §:n 1 momentin 5 kohdassa säädetään, että ulkomaalaiselle myönnetään hakemuksesta Suomen kansalaisuus, jos hän hakemusta ratkaistaessa pystyy luotettavasti selvittämään, miten hän saa toimeentulonsa. Käsillä olevan hallituksen esityksen keskeisin muutos liittyy tähän. Hallituksen esityksen mukaan 5 kohtaa muutettaisiin niin, että edellytyksenä olisi, että hänen toimeentulonsa on turvattu. Lain 17 a §:ssä säädettäisiin toimeentulon osoittamisesta siten, että toimeentuloedellytys täyttyy, jos hakija antaa luotettavat tiedot toimentulonsa perusteesta ja on viimeksi kuluneiden kahden vuoden aikana turvautunut työttömyysturvalaissa (1290/2002) tarkoitettuun työttömyysetuuteen tai toimeentulotuesta annetusta laissa (1412/1997) tarkoitettuun toimeentulotukeen yhteensä korkeintaan kolmen kuukauden ajan.

17) Muutos asettaisi työttömänä olleet tai olevat sekä toimeentuloa saaneet ja saavat muita kansalaisuutta hakevia huonompaan asemaan. Käsillä on näin ollen perustuslain 6 §:n arviointi. Perustuslakivaliokunta on tulkintakäytännössään katsonut, että työttömyys voi joissain tilanteissa muodostaa henkilöön liittyvän kielletyn syrjintäperusteen (PeVL 39/1996 vp, s. 2; PeVL 8/2020 vp, s. 2 ja PeVL 40/2016 vp, s. 3. Ks. myös HE 309/1993 vp, s. 44).

18) Perustuslakivaliokunnan mukaan yhdenvertaisuusperiaatteesta ei voi johtaa tiukkoja rajoja lainsäätäjän harkinnalle pyrittäessä kulloisenkin yhteiskuntakehityksen vaatimaan sääntelyyn. Henkilöihin kohdistuvat erottelut eivät kuitenkaan saa olla mielivaltaisia eivätkä erot saa muodostua kohtuuttomiksi (ks. esim. PeVM 11/2009 vp, s. 2; PeVL 60/2002 vp, s. 4; PeVL 18/2006 vp, s. 2 ja PeVL 54/2022 vp, kappale 7).

19) Perustuslain 6 §:n 2 momentin syrjintäkiellon osalta perustuslakivaliokunta on pitänyt tärkeänä varmistaa, että henkilöön liittyvään syyhyn perustuva erottelu voidaan perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla. Valiokunta on myös korostanut, että näille perusteluille asetettavat vaatimukset ovat erityisesti perustuslain 6 §:n 2 momentissa lueteltujen kiellettyjen erotteluperusteiden kohdalla korkeat (ks. esim. PeVL 1/2006 vp, s. 2; PeVL 31/2013 vp, s. 3; PeVL 38/2006 vp, s. 2 ja PeVL 54/2022, kappale 8). Valiokunta on samoin kiinnittänyt näissä yhteyksissä huomiota valitun keinon oikeasuhtaisuuteen (ks. esim. PeVM 11/2009 vp, s. 2 ja PeVL 38/2006 vp, s. 3).

20) Ensimmäinen kysymys koskee sitä, voidaanko toimeentuloedellytyksen aiheuttamaa erottelua eri hakijoiden välillä perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla. Toimeentuloedellytystä perustellaan lähinnä onnistuneella

kotoutumisella. Kotoutumisen edistäminen on sinänsä tietenkin hyväksyttävä lainsäädännön päämäärä. Työttömyys ei kuitenkaan yksinään kerro kotoutumisen epäonnistumisesta yhtään mitään ja työllistyminen ei myöskään ole aina yksilön kontrolloitavissa. Monilla aloilla työsuhteet ovat määräaikaista, ja niiden väliin jää työttömyyskausia. (Yliopistot ovat tästä hyvä esimerkki.) Henkilö voi olla erinomaisesti kotoutunut, vaikka hän on ollut kahden vuoden aikana yli kolme kuukautta työttömänä. Työllisyys on ylipäänsä vain yksi kotoutumisen indikaattori.² Jään näin ollen miettimään, mikä lopulta on se perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä tarkoitus, jolla toimeentuloedellytystä perustellaan.

21) Jos oletetaan, että tällainen hyväksyttävä tarkoitus olisi mahdollista konstruoida, seuraava kysymys koskee sitä, onko toimeentuloedellytys välttämätön tarkoituksen saavuttamiseksi. Hallituksen esityksen perustelut suhteellisuusvaatimuksen täyttämiseksi (HE 19/2025 vp, s. 91-92) eivät ole järin vakuuttavat. Esityksessä luetellaan mm., että opintotukea, asumistukea, perhe-etuuksia tai eläkettä saava voisi täyttää toimeentuloedellytyksen ja todetaan "[t]oimeentuloon ehdotettavat muutokset olisivat tällä tavoin suhteellisuusvaatimuksen mukaisia."

22) Hallituksen esityksessä esitetty malli saattaa johtaa kohtuuttomiin seurauksiin myös siksi, että työttömyysetuuteen tai toimeentulotukeen turvautumisessa otettaisiin huomioon ainoastaan *ajallinen* yhteismäärä. Toimeentulotuen määrä on määriteltyjen menojen ja käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotus. Tämä merkitsee, että tuensaajan toimeentulotuen määrä voi vaihdella kuukausittain hyvinkin paljon ja olla jonkun kuukauden aikana hyvinkin pieni. Malli ei myöskään tavoita osa-aikatyön realiteetteja: osa-aikatyötä tekevä ja soviteltua työttömyyspäivärahaa saava henkilö rinnastuu täysin työttömään henkilöön.

23) Toimeentuloedellytykseen ehdotetut muutokset vaikuttaisivat myös siihen, että työttömyysetuuksiin tai toimeentulotukeen turvautuvan huoltajan lapsen, joka olisi huoltajan kanssahakija, mahdollisuudet saada kansalaisuus vaikeutuisi. Tämä on ongelmallista lapsen oikeuksien sopimuksen (SopS 60/1991) 2 artiklan valossa. Lapsiin ei saisi kohdistua minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiensa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, *varallisuuteen*, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua (kursivointi EP). Sopimusvaltioiden on samoin varmistettava, että lasta suojellaan kaikenlaiselta syrjinnältä ja rangaistukselta, jotka perustuvat hänen vanhempiensa, laillisten

² Kotoutumisen indikaattoreiksi lasketaan tavanomaisesti työllisyys, koulutus, terveys, elinolot, osallistuminen ja yhteiskunnan vastaanottavuus. Ks. lähemmin <https://kototietokanta.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Kotoutumisenindikaattorit> (vierailtu 10.6.2025)

huoltajiensa tai muiden perheenjäsentensä asemaan, toimintaan, mielipiteisiin tai vakaumuksiin.

24) Lisäksi on mahdollista argumentoida, että muutos on merkityksellinen myös perustuslain 19 §:n kannalta. Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Perustuslain 19 §:n 2 momentissa puolestaan taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan mm. työttömyyden perusteella. Kun kansalaisuuden saamisen edellytykseksi asetetaan se, että henkilö ei hakemuksen ratkaisuhetkeä edeltäneiden kahden vuoden aikana turvaudu työttömyysetuuksiin tai toimeentulotukeen, tämä luo riskin siitä, että mainittuja etuuksia ja tukia tarvitsevat henkilöt eivät niitä hae, koska se vaikeuttaa kansalaisuuden saamista. *Näin lainsäätäjät luo aktiivisesti tilanteen, jossa tukea tarvitseva ei uskalla hakea tukea, johon hän on oikeutettu.* Tämäkin asetelma on merkityksellinen yhdenvertaisuussäännöksen kannalta. Ottaen lisäksi huomioon perustuslain 22 §:ssä säädetty julkisen vallan velvollisuus turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen, malli on näkemykseni mukaan erittäin ongelmallinen.

25) Toimeentuloedellytys ei koskisi alle 18-vuotiaita, eikä 65 vuotta täyttäneitä henkilöitä. Tämä on perusteltu rajaus. Toimeentulotuen osalta on kuitenkin muistettava, että se on perhekohtainen etuus. Toimeentulotukea voidaan myöntää perheelle myös lapsen menoihin. Näin esimerkiksi lapsen harrastustoimintaan myönnetty toimeentulolain 7 c §:n mukainen täydentävä toimeentulotuki voisi vaikuttaa siihen, täyttääkö kansalaisuutta hakeva perheen huoltaja toimeentuloedellytyksen, koska toimeentulotuen saajina pidetään koko perhettä. Edellytys voisi siten epäsuorasti kohdistua myös lapsiin, mitä lakimuutoksella ei tavoitella.

26) Hallituksen esityksen mukaan toimeentuloedellytyksistä voitaisiin poiketa silloin, kun ei voida kohtuudella edellyttää hakijan täyttävän toimeentuloedellytystä sairauden, vammaisuuden tai muiden erittäin painavien syiden vuoksi. Poikkeamisen kynnys on korkea. Sairauden ja vammaisuuden osalta edellytetään, että hakijan toimintakyky olisi vakavasti ja pitkäaikaisesti alentunut lääketieteellisistä syistä ja että työntekeä olisi hakijalle vastaisuudessakin erittäin vaikeaa ja epätodennäköistä.

27) Vammaisyleissopimuksen (SopS 27/2016) 1 artiklan mukaan vammaisuus määritellään seuraavasti:

Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Vammaisyleissopimuksen 5 artiklassa kielletään vammaisuuteen perustuva syrjintä ja velvoitetaan sopimuspuolet toteuttamaan kaikki asianmukaiset toimet varmistaakseen kohtuullisten mukautusten tekemisen. Kohtuullisella mukauttamisella tarkoitetaan sopimuksen 2 artiklan mukaan yksittäistapauksessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla ei aiheuteta suhteetonta tai kohtuutonta rasitetta ja joilla varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuus nauttia tai käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Sopimuksen 18 artiklan mukaan sopimuspuolet puolestaan tunnustavat, että vammaisilla henkilöillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa oikeus kansalaisuuteen, muun muassa varmistamalla, että vammaisilla henkilöillä on oikeus hankkia kansalaisuus ja vaihtaa sitä eikä heiltä riistetä kansalaisuutta mielivaltaisesti tai vammaisuuden perusteella.

28) Pitkäaikainen vamma ei tarkoita sitä, etteikö henkilöllä olisi lainkaan mahdollisuutta tehdä työtä. Kuten vammaisyleissopimuksen määritelmästä näkyy, vammaisuutta on jo se, että henkilön täysimääräinen ja tehokas osallistuminen yhteiskuntaan estyy. Vammaisuuden muodot ovat moninaisia ja se pätee myös työkykyyn: vain erittäin vaikeasti vammaiset henkilöt ovat täysin työelämän ulkopuolella. On kuitenkin mahdollista ja nähdäkseni todennäköistä, että moni työllistynyt vammaisen henkilö joutuu tukeutumaan jossain määrin yhteiskunnan tukiin.

29) Hallituksen esityksessä todetaan, että vammaistuen tai työkyvyttömyyseläkkeen saaminen ei vaikuttaisi toimeentuloedellytyksen täyttymiseen, mikä on tietysti hyvä asia. Lisäksi todetaan, että edellytyksestä voidaan poiketa vammaisuuden perusteella. Tästä huolimatta on aiheellista kysyä, ovatko hallituksen esityksessä tarkemmin selvitetty kriteerit (HE 19/2025 vp, s. 74) poikkeuksen saamiseen liian tiukat vammaisten henkilöiden osalta. Ehdotettu malli mahdollistaisi perustelujen mukaan poikkeuksen lähinnä vain silloin, kun vammaisen henkilön työntekeä olisi hakijalle tulevaisuudessa erittäin vaikeaa ja epätodennäköistä, mikä viittaa siihen, että poikkeuksesta hyötyisivät vain vaikeasti vammaiset henkilöt. Valitettavasti hallituksen esityksessä vammaisyleissopimuksen suhde ehdotettuun malliin esitellään melko pintapuolisesti, eikä esityksessä keskustella vammaisten toimeentuloa tukevien etuuksien merkityksestä tässä yhteydessä kovin tarkasti, mikä vaikeuttaa ehdotuksen arviointia vammaisten henkilöiden osalta.

Kansalaisuuden menettämiseen liittyvät muutokset

30) Hallituksen esityksessä ehdotetaan laajennettavaksi sitä, mihin maanpetos-, valtiopetos- ja terrorismirikoksiin syyllistymisen perusteella kansalaisuuden voisi menettää. En näe ehdotetuissa muutoksissa tältä osin erityisiä ongelmia.

31) Periaatteellisesti merkityksellisenä voidaan sen sijaan pitää kansalaisuuslain 33 §:ään (kansalaisuuden menettäminen väärin tietojen antamisen perusteella) ehdotettua muutosta, jonka mukaan ratkaisu voitaisiin tehdä, jos

kansalaisuushakemuksen tai kansalaisuusilmoituksen ratkaisusta on kulunut kymmenen vuotta. Muutos on merkittävä, sillä nykyään aika on viisi vuotta. On huomattava, että määräajan tarkoituksena on katkaista epävarma oikeustila. Kansalaisaseman pysyvyyteen liittyy oikeutettuja odotuksia. Keskeistä olisi siten tuoda esiin, mitkä seikat puhuvat sen puolesta, että julkiset edut ovat tässä asiayhteydessä niin painavia, että ne asettuvat yksityisen oikeutettujen odotusten edelle.

32) Hallituksen esityksessä käydään asianmukaisesti läpi asiassa merkityksellisiä korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuja, kansainvälisiä sopimuksia ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen sekä Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisuja (HE 19/2025 vp, s. 103-111). Muutoksen osalta on otettava huomioon, että lainkohdan soveltaminen edellyttäisi, että henkilö on toiminut tahallisesti ja että toiminnan on oltava sillä tavoin merkittävää, että kansalaisuutta ei olisi myönnetty, jos seikka olisi ollut ratkaisuhetkellä tiedossa (HE 19/2025 vp, s. 78). Koska kansalaisuuslain 33 §:n 3 momentin mukaan kansalaisuuden menettäminen väärin tietojen perusteella tehdään aina kokonaisvaltaisen tarkastelun perusteella, jossa otetaan huomioon teon moitittavuus, tekoon liittyvät olosuhteet ja henkilön siteet Suomeen sekä lapsen kohdalla hänen ikänsä ja siteet Suomeen, muutosta voitaneen pitää perusteltuna.

Turussa, 11.6.2025

Elina Pirjatanniemi

Elina Pirjatanniemi